

Jyllinge Sogn

Kaj Bollmann, sognepræst, tlf. 46788160, mail: kb@km.dk

*Kirkekontoret
Bygaden 23 B
4040 Jyllinge
4673 3367
jyllinge.sogn@km.dk
www.jyllingesogn.dk*

Rapport fra studieorlov 01.09-30.11.2016

Fra vise mænd til Hellig tre Konger

Indledning

Det hele begynder med et kortfattet afsnit i Mattæus' udgave af juleberetningen om Jesu fødsel. Der er hverken tale om tre, om hellige eller om konger, men blot om "nogle vise mænd fra Østerland", som "har set hans stjerne gå op", og som falder ned, tilbeder ham og bringer ham gaver. Gavernes indhold: guld, røgelse og myrra, er den eneste nærmere detalje i fortællingen.

Ser man på beretningen med videnskabelige briller er der ikke nogen fakta at bygge på. Om beretningen overhovedet har noget historisk baggrund, står hen i det uvisse. Der er fra oldkirken og frem til vore dage spekuleret i det uendelige over, hvad det "i virkeligheden" var for en stjerne, hvem vismændene "i virkeligheden" var, og hvor de "i virkeligheden" kom fra. Og svaret blæser stadig i vinden og vil formentlig blive ved med det. Beretningen er svagt bevidnet, har et legendeagtigt skær over sig, og eksegeterne er ikke i tvivl om, at en betydelig del af baggrunden for den, er evangelisten Matthæus' ærinde: at understrege, at det fra begyndelsen var "hedningene", der tog imod Jesus.

Alligevel – eller måske snarere netop derfor – har beretningen haft en utrolig virkningshistorie. Gennem århundrederne er den svulmet op til en rigdom af legendestof, der er større og mere fascinerende, end hvad der gælder nogen anden beretning fra det nye testamente. Alene vejen fra beretningen hos Mattæus til den fuldt udviklede legende om de hellige tre konger, der fra hver sit land drager af sted, som repræsentanter for hver sin verdensdel, med hver sin hudfarve og hver sin gave, i hver sin alder og forsynet hver med et navn, er lang, snoet og umådelig fascinerende.

Dertil kommer så virkningshistorien senere hen: næppe nogen andre bibelske beretninger ud over påskens og julens evangelier er blevet gendigtet, genfortalt, vist i kunst og musik og spillet i middelalderlige kirkespil og moderne krybbespil så ofte som fortællingen om de hellige tre konger. Næppe nogen andre beretninger – igen ud over julens og påskens – har givet anledning til så mange folkelige skikke, optog, kager og madretter, varsler, fester op gennem tiderne og den dag i dag. Sidehistorierne er utallige – fra dem om den fjerde vismand, der ikke nåede frem, over den gamle kone, der ikke ville med, til alle mulige gætterier om kongernes/vismændenes tanker og gerninger før under og efter rejsen til Betlehem.

En yderligere meget væsentlig dimension, som endte med at blive en hovedsag i orloven, er betydningen af, at Kongernes relikvier i 1100-tallet endte i Köln som et resultat af Kejser Frederik Barbarossas alliancer med ærkebiskop Reinald Dasselt af Köln for at nedkæmpe et oprør i Milano, hvortil relikvierne var kommet flere hundrede år før fra Konstantinopel, hvortil de iflg. legenden blev hjembragt fra Indien af Kejser Konstantins mor Helena.

Overførelsen til Köln gav anledning til en voldsom legendeudvikling i Middelalderens Tyskland. Den mest omfattende samling er karmelitermunken Johannes af Hildesheims (død 1375) "Historia Trium Regum", som jeg har brugt en del tid på i min orlov, bl.a. i forbindelse med et ophold i Köln. Hanskrev alle de mange

historier om kongerne, som han kendte til, sammen til en stor og detaljerig beretning. Den blev på mange måder normgivende for opfattelsen af de hellige tre konger i århundrederne derefter, og er derfor meget betydningsfuld til forståelsen af legendens udvikling.

Vismændene/kongerne blev en folkeligt elsket del af julen. De blev også faste personer på enhver ordentlig julekrybbe, sammen med engle, hyrder, okse og æsel, Josef, Maria og barnet selv. Julekrybbernes historiske baggrund har med de middelalderlige julespil at gøre, hvor det var vigtigt at få det hele med – og få mange roller til medvirkende! Det står temmelig klart ud fra fortællingerne hos Lukas og Mattæus, at hvor hyrderne (hos Lukas) kommer til barnet i selve julenatten, så når vismændene først frem dage - eller måneder - senere. I selve kirkeåret er der jo også 13 (eller 12 alt efter, hvordan man tæller!) dage fra julenat til Helligtrekonger.

Så allerede logisk set burde vi bortvise kongerne fra julekrybben. Når vi ikke gør det, er det naturligvis fordi ikke bare beretningen om de vise mænd – eller de hellige tre konger – men hele juleevangeliet har dets betydning ikke som historisk dokumentation, men som *evangelium* – glædesbudskab, en underfuld fortælling om en Gud, der bøjer sig ned til jorden og kommer til verden som den allermindste, om en hel verden, der bøjer sig for ham og tager imod ham som konge. Vi skal for alt i verden bevare og glæde os over krybber og krybbespil med hele udtrækket. De er tableauer, der holder hele julefortællingen sammen i én enkelt scene, som evangelium og som identifikationsroller, som vi alle kan gå ind i over for juleunderet: søgen, tvivl, tilbedelse, andagt, glæde, forundring over at blive belyst af stjernens lys - fra himlen såvel som fra den nyfødtes øjne.

Fortællingen bliver ved med at fascinere, skabe eftertanke, få mennesker til at standse op, fyldes af historiens eventyragtige skønhed og på den måde slå åndeligt følge med de søgende vismænd. Der er mange af de bibelske historier, der har haft voldsom og direkte betydning for vores kultur, tænkning, etik. Bare tænk på lignelserne om den barmhjertige samaritaner og om den fortabte søn. Helligtrekongershistoriens betydning har udviklet sig på en anden måde.

Traditionen har revet sig løs fra selve fortællingen og skabt et helt univers af betydning, ikke etisk eller dogmatisk, for der er jo ikke tale om en pædagogisk lærefortælling, der skal få os til at mene eller handle i en bestemt retning. Snarere kan man sammenligne den med en ikon: man standser op og lader sig gribe, møder historien, billedet, traditionen med tilbedelse, eftertanke, meditativt, reflektivt. Den sandhed, historien indeholder, er mere umiddelbarhedens og skønhedens end den dogmatiske!

Tre måneder er ikke lang tid til at fordybe sig i et så stort emne. Jeg havde på forhånd en forventning om at lægge hovedvægten på kirkelige og folkelige skikke i nutiden. Sådan gik det ikke – af to grunde: for det første fordi min opfordring til kolleger om at sende mig stof fra deres egne sogne og kirker stort set forblev uden resultat. Den håndfuld reaktioner, jeg fik, er jeg taknemlig for; men de gav ikke basis for ret meget.

Til gengæld har jeg via kildesøgning på nettet og via Det Kgl. Bibliotek fundet voldsomme mængder af stof, som kunne give anledning til et meget større projekt og som i hvert fald har givet inspiration til de næste mange års helligtrekongersgudstjenester i Jyllinge og et arsenal af foredrag om forskellige aspekter af traditionen. F.eks. viser det sig, at der er en skat af gamle danske helligtrekongersviser, som er blevet brugt både kirkeligt og folkeligt.

Måske er indholdet af Helligtrekonger som højtid stadig meget lidt fremme i bevidstheden rundt om i sognene. Det er gået med den som med Advent: julen har opslugt det hele! Der er spændende folkelige skikke rundt omkring; men de trådte i baggrunden af den anden og positive årsag: at jeg blev bidt af den side af sagen, der handler om legendens udvikling gennem århundrederne og alle de mange sider af den, der findes i forskellige beretninger, kunstværker osv.

Min fascination af beretning, legende og Helligtrekonger som højtid er ikke blevet mindre af orlovens arbejde. Tværtimod. Jeg glæder mig over at have fundet masser af inspiration til helligtrekongersgudstjener og masser af tanker med dyb teologisk betydning også i dag.

Jeg ser frem til at kunne dele en del af dette materiale med kolleger og andre interesserede. Som en del af resultatet af min orlov har jeg oprettet en hjemmeside: www.helligtrekonger.dk, med materiale om Helligtrekonger. Den side er for så vidt allerede offentligt tilgængelig. Men den er stadig under udvikling, og jeg forventer at lancere den forud for næste Helligtrekonger, altså formentlig i december i år.

Endvidere har jeg haft de første foredrag om emner, og jeg har til det brug udarbejdet en ppt.-præsentation, som jeg vedhæfter denne rapport

Jyllinge 21.03.2017

Kaj Bollmann